

NEOBJELODANJENA SLIKA „BOGORODICE S DJETETOM” NIKOLE VLADANOVA

Kruno Prijatelj

UDK 75.035(497.13) „14”:
929 Vladanov, N.
Izvorni znanstveni rad
Kruno Prijatelj
Akademik JAZU, Split

Autor objelodanjuje nakon restauriranja sliku „Bogorodice s Djetetom” iz varoške župne crkve u Šibeniku. To djelo on atribuirao šibenskom slikaru Nikoli Vladanovu na osnovu komparacije niza srodnih elemenata s Bogorodicom na središnjem polju poliptiha toga slikara iz crkve sv. Grgura sada u zbirci crkvenih umjetnina u šibenskoj crkvi sv. Barbare. Taj je poliptih bio do sada jedini poznati rad ovog umjetnika koji se spominje između 1409. i 1466.

U šibenskoj crkvi, nazvanoj „Varoška crkva” ili „Gospa vanka grada”, čuva se slika „Bogorodice s Djetetom” koja je bila u davnini više puta preslikana. Godine 1987 – 1988. restaurirana je u restauratorskoj radionici Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

Restaurator Slavko Alač ovako mi je opisao sam zahvat: „Sondiranjem sloja boja ustanovljeno je da se radi o dva preslika i o trećem originalnom sloju. Pristupilo se je odstranjivanju dvaju slojeva iz novijeg vremena koje je izvršeno kemijsko-mehaničkim sredstvima. Na slici su bila prisutna podklobučnja grunda i boje, te je – nakon odstranjivanja dvaju slojeva – cijela slika konzervirana. Zatim se odstranio i originalni potamnjeni lak. Slika je zasjala u svojoj izvornosti s većim oštećenjima originalne boje i grunda. Na tim mjestima sanirana je carnauba – kitom te obrađena u visini originalne boje. Na kit su nanosena dva sloja tempere tona ostarjele patinaste krede. Zbog velikih oštećenja, posebno lica Gospe i Krista, nije se išlo u retuš budući će se slika vjerojatno tretirati kao muzejski eksponat. Slici su data dva zaštitna sloja mastiks – laka. Kako je slika rađena kao tempera na drvetu, konzervacija je izvršena i na licu slike i na njenoj poledini.”

Podaci o slici gube se u maglama legende. Po predaji, naime, koju bilježi šibenski povjesničar don Krsto Stošić, slika je u 13. stoljeću bila u crkvi u Jerkulovcu u Bilicama odakle je bila prenesena u crkvu u obližnjem Pomišlju, a zatim u tadašnju varošku župu sv. Kuzme i Damjana u Šibeniku, valjda 1452. kada je ustanovljena Gospina bratovština.¹ Kako je slika po stilu bez sumnje iz 15. stoljeća, po svoj prilici samo se ovaj posljednji podatak približava istini.

¹ K. Stošić, Varoška župa u Šibeniku, Šibenik 1932, str. 19-20.

Bogorodica je slikana na drvetu vel. 73,5 cm/39,3 cm, na zlatnoj pozadini. Iako su je preslici jako oštetili, nakon restauriranja postalo je čitljivo u bitnim dijelovima. Marija ima na glavi bijeli rubac ukrašen crnim vegetabilnim ukrasima poput trolista, okružen zlatnom aureolom. Na pravilnom se licu ističu izražajne oči, naglašeni karakteristični podbradak i rumeni obraz na ružičastom inkarnatu. U naručju drži prstima desne ruke malog Isusa u crvenoj haljinici ukrašenoj oko vrata i na vrhu rukava zlatnim rubom. Lijeva je ruka dugih produhovljenih prstiju (kojih ima šest!) u pokrenutom stavu kao da bi zadržala Dijete. Nad crvenom

Nikola Vladanov, Bogorodica s Djetetom, Sibenik, Varoška župna crkva, prije popravka

haljinom karminske intonacije sa zlatnim ukrasnim rubom oko rukava Marija ima bogato nabrani plašt u kasnogotičkim linearnim muzikalnim ritmovima. Njegova je boja izvana plava, a iznutra zelena, bogato ukrašena lisnatim florealnim zlatnim ornamentima, a ima debeli obrub s ukrasima koji asociraju na stilizirana gotička slova.

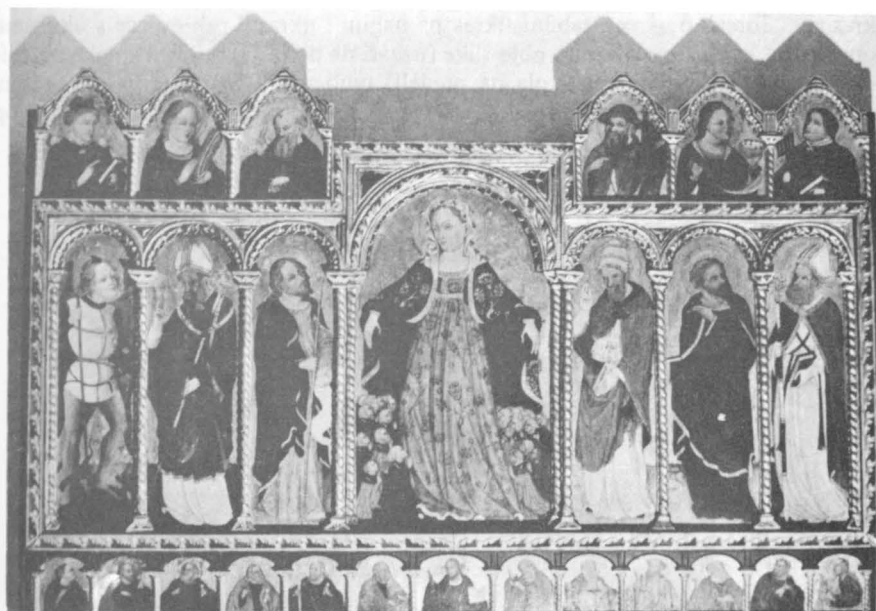
Bogorodica sjedi na jastuku crvene boje među grmovima ruža i uspravnim lišćem te predstavlja varijaciju na temu „Gospe u ružičnjaku” ili, bolje, ikonografske sheme” Madonna dell’umiltà”.

Nikola Vladanov, Bogorodica s Djetetom, Šibenik, Varoška župna crkva

Nikola Vladanov, Bogorodica s Djetetom, Šibenik, Varoška župna crkva, detalj

Nikola Vladanov, poliptih iz sv. Grgura, Šibenik, Zbirka crkvenih umjetnina u crkvi sv. Barbare

Očito je slika bila dio poliptiha, što se vidi iz slikanog fonda nestalog kapitela propalog gotičkog okvira i crvenog luka koji je očito bio također prekrit drvenim okvirom i nadvisivao Marijin lik.

Ako u šibenskom krugu „dalmatinske slikarske škole” potražimo komparativni materijal za atribuciju naše slike, mislim da se na osnovi niza „morelijanskih detalja” slika može povezati s jedinim sačuvanim djelom šibenskog slikara Nikole Vladanova koje se nalazilo u crkvi sv. Grgura, a sada je izloženo u crkvi sv. Barbare. Nikola Vladanov se spominje između 1409. i 1466. godine kao Nicolaus pictor de Šibenico, Micleus pictor, Micleus Vladani, Nicolaus de Lanzilago i Micleus de Lanzilago. Prateći literaturu od Ivana Kukuljevića Sakcinskog do Vincenza Miagostovicha i Vojeslava Moléa do Petra Kolendića možemo sa sigurnošću smatrati da se radi o istom umjetniku, a Kolendić uvjerljivo iznosi da bi izraz „Lanzilagus” bio latinski izraz za hrvatsko ime Vladan.²

Na spomenutom njegovom poliptihu iz crkve sv. Grgura u Šibeniku možemo uočiti niz poredbenih elemenata sa slikom iz varoške župne crkve. Lice Bogorodice u cjelini, oblik oka, podbradak, inkarnat, prsti, bogate igre kasnogotičkih nabora, a osobito ukrasi govore u tom smislu. Te ukrase (koje je crtala Ivana Prijatelj) donosim na posebnim tablama da bi te analogije bile očitije: rubac na glavi sa trolisnim

² I. Kukuljević – Sakcinski, Slovník umjetnikah jugoslavenskih, Zagreb 1858, str. 213; V. Miagostovich, Per una cronica sebenicense, Rivista dalmatica IV, Zadar, 1907, str. 175-176; V. Molé, Urkunden und Regesten aus dem Notariatsarchiv von Sebenico, Jahrbuch des künsthist. Institutes der K. K. Zentral kommission für Denkmalpflege VI, Beč 1912; P. Kolendić, Slikar Juraj Čulinović u Šibeniku, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku XLIII, Sarajevo 1920, str. 124.

ukrasima, florealno – vegetabilni ukras na haljini i ukrasni rub odjeće s ukrasima poput slova koje susrećemo na obje slike (uzevši na poliptihu u obzir i neke pojedivosti drugih polja poput apostola na predeli) omogućuju nam tako s još većom sigurnošću otkriti i drugo djelo šibenskog majstora čiji sam lik na temelju prvog poliptiha bio pokušao rekonstruirati još 1954. godine.³

Nikola Vladanov. poliptih iz Sv. Grgura, Šibenik, Zbirka crkvenih umjetnina u crkvi sv. Barbare, srednje polje s Bogorodicom

Nalaz i restauriranje ove nedavno restaurirane „Bogorodice s Djetetom” iz varoške župne crkve dokaz je porasta naših spoznaja o majstorima „dalmatinske slikarske škole” koja su od članka Ljube Karamana u „Almanahu Jadranske straže” iz 1927. do danas učinila velike korake.⁴

³ K. *Prijatelj*, Prilog poznavanju zadarskog i šibenskog slikarstva XV stoljeća, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 8, Split 1954, str. 81-86.

⁴ Lj. *Karaman*, O domaćem slikarstvu u Dalmaciji za vrijeme mletačkog gospodstva, Almanah Jadranske straže, Beograd 1927.

Nikola Vladanov, Poliptih iz Sv. Grgura, Šibenik, Zbirka crkvenih umjetnina u crkvi sv. Barbare, rubac na glavi Bogorodice

Nikola Vladanov, Bogorodica s Djetetom, Šibenik, Varoška župna crkva, rubac na glavi Bogorodice

Najstariji dokumenti o Nikoli Vladanovu koji su nam danas poznati potječu iz 1409. kad je „magister Nicolaus pictor de Sibenico“ slikao za dominikansku crkvu u Šibeniku raspelo poput onoga pred glavnim oltarom šibenske crkve sv. Frane „et cum illis signis et ymaginibus ac laboreriis quae et quas habet dicta crux sancti Francisci“. Ti su dokumenti – koje zahvaljujem prof. J. A. Soldu – datirani 16. travnja i 6. i 7. svibnja te godine i spominju također da Nikola treba naslikati raspelo u roku od jedne godine i da mora putovati u Veneciju radi drvorezbarskih radova oko njega. Taj je podatak od velikog značenja zbog Vladanovljevnih dodira s metropolom na lagunama. Kao što ćemo kasnije vidjeti, i posljednji dokument o Vladanovu iz 1465. opet je vezan sa šibenskim dominikancima, a te dokumente dijeli preko pola stoljeća. Ako uzmemo u obzir da je Nikolino raspelo u dominikanskoj crkvi naslikano prema onome u franjevacu, kojemu očito prethodi bar godinu dana, to se početak Vladanovljeve slikarske aktivnosti može postaviti negdje oko 1405. Kako je slikar 1466. napisao svoju oporuku, znači da je njegova aktivnost trajala bar šezdesetak godina.

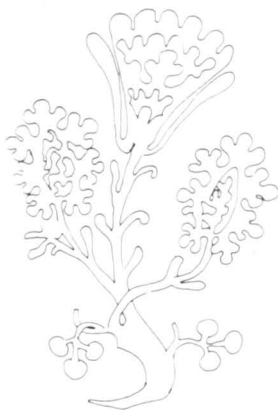
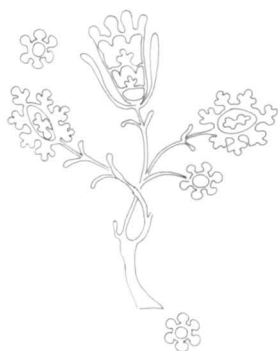
Dokumente iz 1409. slijedi ugovor iz 1419. između slikara Nikole i kamenara („protomagister lapicida“) Mihovila Cipila u kome se ovaj obvezuje platiti slikaru 300 libara za izradu jednog poliptiha („unius anchoniae“). Ukoliko ne uspije isplatiti sliku novcem, Mihovil se obvezuje da će za tu vrijednost raditi kad se vrati iz hodočašća u Sv. Jakovu u Galiciji (odnosno Compostelli). Iz toga podatka nam je bjeđodano da je donator bio član te bratovštine koja se 1406. prvi put sastala u crkvi sv. Grugara.⁵

⁵ K. *Prijatelj*, o. c., str. 81, 82, 83-84. Dokument je pročitao prof. Vladimir Rismondo. V. također članak biskupa A. Fosca (Folium Dioec. Sib. Šibenik 1892, str. 58-59) u kome se donosi dio pravila bratovštine sv. Jakova apostola.

Godine 1432. slikar Nikola i predstavnik bratovštine sv. Mihovila, koja se nalazila u crkvi sv. Trojstva, sklapaju pogodbu da će umjetnik do blagdana sv. Mihovila u rujnu izraditi poliptih kao što je onaj što ga je bio Nikola izveo za bratovštinu sv. Grugura. Pišući o toj slici 1954. bio sam došao do zaključka da je poliptih koji je trebao služiti za uzor onome za bratovštinu sv. Mihovila u crkvi sv. Trojstva (koji nam se nije sačuvao) upravo onaj koji je naručio 1419. Mihovil Cipilo,

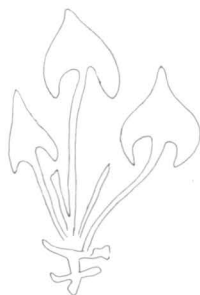
Nikola Vladanov, Bogorodica s Djetetom, Šibenik, Varoška župna crkva, ornament sa Gospine haljine

Nikola Vladanov, Poliptih iz crkve sv. Grgura, Šibenik, Zbirka crkvenih umjetnina iz crkve sv. Barbare, ornamenti sa haljina

bratim bratovštine sv. Jakova, a ima na glavnim poljima desno i lijevo od Bogorodice upravo svece Grgura i Jakova. To se slaže i s činjenicom da je u crkvi prvoga bila bratovština drugoga, i s odjećom bratima sv. Jakova pod Marijinim plaštem. Ako ga je počeo slikati 1419, to je ta godina „terminus ante quem“ za početak rada. Očito je da je slikan dulje vrijeme, jer ga je donator trebao platiti po povratku iz

Španjolske, a služio je kao uzor za poliptih iz 1432. Da je vezan uz crkvu sv. Grgura govori i položaj tog crkvenog naučitelja na slici, a uz bratovštinu sv. Jakova ne samo njegovo mjesto na poliptihu, već i činjenica da su bratimi pod Marijinim plaštem odjeveni u ruho svečeva bratstva s karakterističnim amblemima.⁶

Nikola Vladanov, Poliptih iz crkve sv. Grgura, Šibenik, Zbirka crkvenih umjetnina u crkvi sv. Barbare, ornamenti sa haljina

Treći Nikolin poliptih o kome znamo bio je izveden za oltar sv. Pavla u franjevačkoj crkvi u Šibeniku. U dokumentu iz 1434. navodi se da su se sastali redovnici i slikar i izjavili da su primili 100 libara i 10 unca od Hote udove Krstitelja Mihovilova koji će se upotrebit za tu sliku. U dokumentu se ne navodi izričito da će Vladanov naslikati poliptih, ali njegovo prisustvo u ugovoru to nam gotovo bez sumnje potvrđuje.⁷

Četvrti Nikolin rad – prema podatku don Krste Stošića u rukopisu o šibenskim zanatima u Muzeju grada Šibenika – bila je zastava za bratovštinu Gospe u crkvi sv. Krševana iz 1438 godine,⁸ a peti neki radovi na slici u kapeli sv. Marije u šibenskoj dominikanskoj crkvi 1443. godine. Taj rad navode i Stošićev rukopis i V. Molé.⁹

K. Stošić u citiranom rukopisu spominje da je Nikola bio svjedok na sudu 1420, 1425, 1450. i 1464. te da je između 1443. i 1444. kupio jednu kuću.

Godine 1465. Juraj Dalmatinac zajedno sa slikarom Marinkom Vuškovićem, sinom splitskog slikara Dujma Vuškovića, procjenjuje oltarnu sliku s tri svetačka lika (vjerojatno triptih) s izrezbarenim okvirom koju je Nikola bio izradio za šibenske dominikance.¹⁰

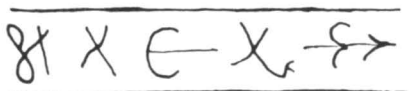
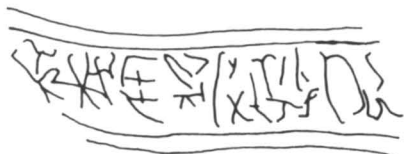
⁶ K. *Prijatelj*, o. c., str. 82, 84. Dokument je pročitao pok. prof. dr. Miho Barada.

⁷ K. *Prijatelj*, o. c., str. 82-83, 85-86. Dokument je pročitao pok. prof. dr. Miho Barada.

⁸ K. *Prijatelj*, o. c., str. 83.

⁹ V. *Miagostovich*, o. c., V. *Molé*, o. c. (v. bilj. 2.).

¹⁰ P. *Kolendić*, o. c., str. 124; I. *Fisković*, Neki vidovi rada Jurja Dalmatinca u Šibeniku i Splitu, Radovi Zavoda JAZU u Zadru 27-28, Zadar 1981, str. 172.

Nikola Vladanov, Poliptih iz crkve sv. Grgura, Šibenik, Zbirka crkvenih umjetnina u crkvi sv. Barbare, ornamenti na rubovima haljina

Nikola Vladanov, Bogorodica s Djetetom, Šibenik, Varoška župna crkva, ornamenti na rubovima haljina

Po Stošićevom spominjanom rukopisu, Vladanov je napisao svoju oporuku 1466. a 1468. njegova udovica Slavica ostavlja nećaku Šimunu Kozičiću selo Selce kod Šibenika koje je bilo u njezinoj vlasnosti.

Godine 1954. bio sam isključio iz kataloga Vladanovljevih radova poliptih koji je stradao u posljednjem ratu (danas atribuiran Majstoru Tkonskog raspela) i onaj iz crkve sv. Krševana, odnosno Sv. Ante (danas atribuiran Blažu Jurjevu) i ograničio njegov opus na onaj iz crkve sv. Grgura (danas izložen u crkvi sv. Barbare). Atribucijom ove Bogorodičine slike iz Varoške crkve u Šibeniku povećava se djelo ovog hrvatskog umjetnika radom koji bi se možda mogao povezati uz 1452. godinu kad je ustanovljena Gospina bratovština u crkvi „Gospe vanka grada”.¹¹

¹¹ Fotografije br. 1-2 zahvaljujem Živku Bačiću, a za br. 3-4 Pavlu Roci.

UNA „VERGINE COL BAMBINO” INEDITA DI NIKOLA VLADANOV

Kruno Prijatelj

Nella Sovrintendenza ai monumenti della Dalmazia a Split è stata nel 1987-1988 restaurata una tavola rappresentante la Vergine col Bambino del tipo iconografico „Vergine del roseto” o „Madonna dell'Umiltà”. Il dipinto era certamente la parte centrale di un polittico e appartiene alla chiesa di Šibenik detta „Varoška Gospa” oppure „Gospa vanka grada”. Stilisticamente è un'opera tipica per il linguaggio tardogotico quattrocentesco. Basandosi su una dettagliata analisi comparativa coll' unica opera giunta fino ai nostri tempi del pittore Nikola Vladanov, la cui attività è documentata tra il 1409 e il 1466 la tavola viene attribuita a questo artista per le analogie colla Madonna nel campo centrale del suo polittico proveniente dalla chiesa di S. Gregorio e ora nella chiesa di S. Barbara databile dopo il 1419 e prima del 1432. Nel quadro delle opere della scuola dalmata di pittura, come viene chiamato questo importante capitolo della storia dell' arte della Dalmazia dalla fine del Trecento alla prima metà del Cinquecento, il dipinto acquista un' innegabile importanza e presenta un' aggiunta significativa a questo periodo dell' arte in Dalmazia, lo studio del quale ha fatto visibili progressi negli ultimi decenni.